

O Prešernovi literarni zapuščini.

Poroča L. Pintar.

»Zvonov« namen je prinašati zlasti aktualne članke. Ker je vprašanje o Prešernovi zapuščini kolikor toliko tudi aktualno vprašanje, katerega rešitev že čez leto dni napovedana vzdržava našo radovednost še vedno v naponu, ne bo neumestno, če v naslednjih vrsticah objavimo zanimivo pismo, ki se, četudi le indirektno, dotika tega vprašanja. To pismo čestitega veljaka Davorina Trstenjaka brez datuma in brez adrese je menda pisano (kakor bi se dalo domnevati) možu, ki je bil z Levstikom, pripravljajočim Prešernov Album v neposredni dotiki, pisano v začetku sedemdesetih let, v dobi domačega prepira, podobnega dandanašnjemu. Znamenit je sklep pisma: »Delajte **pošteno**, in mi bomo zopet prišli do složnosti« — zlate besede, vredne treznega preudarka —.

Besedilo pisma pa se v celoti glasi tako-le:

»Blagi prijatelj!

Celi teden sem iskal, predno sem Tvojo knjižico najšel. Ako g. Levstik, kateremu blagovoli moj pozdrav izročiti, hoče porabiti za Preširnov Album sledeče »date«, mu jih znaš priobčiti.

Leta 1837. je na graškem vseučilišči bil moj sošolec nekov Janez Ferjan, doma iz Bleda, in ako prav pomnim, je ta Ferjan trdil, da je bil v žlahti z Dr. Preširnom. Postal je duhovnikom, vendar prav ne vem, je li v tržaški ali poreški škofiji, in kakor sem slišal, je že mrtev. Ta mi je pravil, da je leta 1836 kot ljubljanski šestošolec za Preširna prepisaval večo epično pesem v verzem merilu Nibelunžkih pesem. Konverzacija najna bila je nemška, zato je on (Ferjan) ta epos imenoval: »Die Gründung von Grossgallenberg«. Leta 1838 pa je Dr. Preširen rajnemu Stanku Vrazu v Gradec pisal pismo, katero je Vraz meni naprej bral, in iz katerega pisma sem si zapomnil te vrstice: »Črez moje nar novejše poetično večje delo je dunajska cenzura svoj »damnetur!« izrekla. Poskušal sem se v metru, kakšno rabi pesnik des letzten Ritters.« —

»Der letzte Ritter« od A. Grüna pa je pisan v nibelunžkem metru. Poslal je tudi Preširen takrat v Gradec prav bodeč satyrični sonet črez Murka, ki je v onem času (bil je leta 1838 theologischer Studienadjunct) slovensko slovstvo na klin obesil. Iz onega soneta sem si zapomnil le prve 4 vrstice:

»S Cezarjem tužno kličem: Kz: 5 5
Si zdaj med mojimi mi izdajavci? —
Veliki zvonec nosiš med nemškavci —
In Tvoja roka meni rane bije?«

Mislím, da sem si dobro zapomnil začetek tega soneta. Imel sem celega prepisanega, pa sem ga zgubil.

Moje žile me zmirom martrajo! Vse se mi gabi. Za Album bom poslal do I. Junia dva historična članka. V sredo sem bil v Celji, in Kapus mi pravi, da še Pesarič in Stuhec nemata nikakšne pismene pripovedi v rokah, ka bi nebi smela biti uprav. svetnika Banke Slov. Čudovito! Kočevar ne bil doma. Delajte pošteno, in mi bodemo zopet prišli do složnosti. Z Bogom!

Tvoj stari prijatelj

Davorin Trstenjak.«

Vprašanje o Prešernovi literarni zapuščini se je doslej večinoma razmotravalo samo v tem pogledu, je li Dagarin izvršil nad njo verosodni čin (auto da fé), ali ne; eni so precej odločno dolžili dekana Dagarina literarnega herostratstva (Dun. Zv. V. 66, Ljub. Zv. II. 382 in IV. 250), drugi so nasprotno trdili, da je trditev, češ da je Dagarin sežgal Prešernovo literarno ostalino, neosnovana laž in grdo obrekovanje (Slov. XXVIII. 74, XXIX. 27). Če razmotravamo to vprašanje samo s stališča literarne zgodovine, nam ne kaže vprašanja tako priostriti, kajti če tudi dokažemo, da je literarni kres v Kranju res gorel, kaj smo dosegli s tem družega nego nekaj neplodnega gneva? — Na drugi strani je pa tudi nespametno trditi, da so pametni ljudje dokazali nemožnost takega čina, kajti verosodni čini in požiganja knjig so zgodovinska istina, ne pa zgodovinska laž. Tudi nikakor ne kaže sklepati tako: »Dr. Prešeren zadnja leta v Ljubljani in dve leti svojega bivanja v Kranju ni skoro nič več delal na pesniškem polju. Radi tega se torej ni nič iz njegove zapuščine pogubilo, najmanj seveda njegova tragedija i. t. d. (Kat. Obz. V. 20). Ali bi se ne bilo moglo izgubiti kaj, kar je pesnik že prej ustvaril, a ne še objavil? i. t. d. Za vsako dokazovanje je treba zanesljivih prič in trdne logike. Znano je, da so pregorečnejši že večkrat z ognjem uničevali knjige in pisma, zakaj bi torej to v tem konkretnem slučaju bilo nemogoče? Iz same možnosti pa seveda tudi še ne moremo sklepati, da je faktum. Trdnega dokaza torej nimamo ni za to ni za nasprotno trditev, kajti možno je tudi, da je Prešeren sam bodisi iz svoje inicijative bodisi podkurjen od svojega izpovednika ukazal požgati svoje »inimprimibilia«, pa da je s tem vred pri površnem izbiranju ali neizbiranju tudi marsikaj dragocenega šlo v ogenj. Kaj je vse mogoče, nam domišljija more mnogovrstno izslikati, kaj je pa faktum, to je dandanes težko določiti, zato pa sine ira et studio!

Če si ponovimo izpovedila tozadevnih treh prič, tedaj vidimo, da prva priča (kovač Gogala) izpričava samo uničenje tiskanih

zoper vero bukev. Nehoté se vprašamo, katere so to? To je mogoče kvečemu na slepo domnevati. Ker se nahaja v neuničeni ostalini, ki je sedaj last g. Bamberga, s Kastelčevo roko napisan prepis iz Palingenija, utegnilo bi se sklepati, da si je bil oskrbel Prešeren morda tudi tiskanega Palingenija. Pietro Angelo Manzolli (bolj znan pod anagramatičnim pseudonymom Marcellus Palingenius) je bil napisal zoper razne cerkvene razvade in zlorabe naperjeno delo z naslovom »Zodiacus vitae i. e. de hominis vita, studio ac moribus optime instituendis libri duodecim«. Omenjeni Kastelčev izpisek je iz 5. knjige (»Leo«, verz 582—616), in »synopsis libri quinti« glasi se tako-le: *Conjugalis vitae commoda et incommoda eiusque necessitatem exponit, praecepta connubialia et de educatione liberorum amplissima tradit, inter quae, ut sibi a monachis, quos atro carbone notat, conjuges caveant monet . . .* (Primeri zadnja dva verza Prešernovega Senana.) Ta nasprotnik meništva Palingenius je »in indice librorum prohibitorum«. —

Drugi dve priči (zdravnik Pirc in trgovec Killer) izpričavata pač tudi, da je pesnikova sestra Katra zadnje dni pred njegovo smrtjo metala na ogenj spise (»šrifte«), poln jerbas, da jih je požgala, o vsebini teh spisov pa ne vesta ničesa povedati. Killer pravi še, da je rešil samo dva zvezka drobnih pesmic, pisanih od Prešernove roke, nekaj njegovih, nekaj Vodnikovih, da so mu teh dveh zvezkov enega razstrgali štacunski pomočniki, drugega da je nekam založil. (Dun. Zv. V. 67). Pred seboj imam tak zvezek pesmi, ki je prišel iz Killerjevih rok. Razen Vodnikovih izvirnih in prevedenih se nahaja v tem zvezku tudi Veselova »Potažba« pa Jarnikove »Danica, Kres, Zvezdiše«, nekaj neznanih prevodov n. pr. iz Schillerja »Fridolin al hod k fužini«, vse drugo so pa narodne pesmi, n. pr. od podzemelskih jabuk (cf. Korit. III. 120), jamranje enga zastaranega inu zarjavenega dekliča (cf. Korit. IV. 89. Postarano dekle) i. t. d., celo Knobelj je zastopan, toda o Prešernu ni v knjižici ne duha ne sluha. Knjižica tudi ni pisana s Prešernovo roko, in njena ex-libris-beležka se glasi: »Lastnik Andrej Šmole«, a vendar pisava tudi Smoletova ni. Bržčas je bil Prešeren knjižico dobil enkrat od Smoleta v ta namen, da bi mu notri zabeležene narodne pesmi ogladil in priredil, drugače si tega ne vem razlagati. — Od teh prič torej nismo veliko izvedeli o Prešernovih pesniških izdelkih, kar jih je bilo v samih rokopisih, — samo sežiganje izpričujejo.

Iz Trstenjakovega pisma se nam pa znanje o Prešernu nekoliko razširi. Iz njega razvidimo, da je bil naš pesnik razen »Krsta pri

Savici« zložil še drugo obsežno epično pesem, o kateri je pa cenzura svoj »damnetur« izrekla. Da to ne more biti ona v Jurčič-Stritarjevi izdaji na str. 236. natisnjena pesem »Od zidanja cerkve na Šmarni gori«, razvidno je iz določne trditve, da je bila ta epična pesem zložena v nibelunških strofah, in pa iz izrazov: »veče delo, večja epična pesem«. Ohranjena pesem utegne biti kvečjemu fragment ali pripravljaljen načrt za ono večjo izgubljeno pesem. — Oziraje se na primerno opombo, ki jo je izrekel dr. M. Šrepel (Preš. Alb. str. 820), češ da je Prešeren iskal svojim baladam in romancam gradiva v narodni slovenski poeziji ali prošlosti, recimo, da se naslanja ona druga Prešernova pesem o Šmarni gori »Vi, ki hodite na sveto Šmarno goro, blagor vam!« i. t. d. na sledečo narodno pesem:

Gor na sveti Šmarni gori	V eni roki jim prinese
Je en velik božji pot,	Patanošter roženkranc,
Velik' folka gori pride,	V drugi roki pa prinese
Dve manj k' štirideset fará.	Jezusa, nebeški šac.
Kera fara gori pride,	S Šmarne gore dol odhaja
Marija ji gre naprot,	Dve manj k' štirideset fara,
Z vel'ega 'ltarja doli stopi	V vel'k' oltar Marija stopi
Ino jim svet žegen dá.	Ino jim svet žegen dá.

Tamkaj zunaj Gorske cerkve
 Marija v tronu kleči,
 Dol po Šmarni gori gleda.
 Romarjem odpust'k deli. —

Kar je pa narodni pesnik (kak romarski vodja?) v svoji pesmi milostih in odpustkih, ki jih Marija s Šmarne gore svojim romarjem deli, povedal dokaj primitivno, to je razumel pesnik umetni zaviti v mično bajko o plašnih procesijah duhov, ki hodijo na goro v noči od »vseh svetnikov« na »verne duše«. — To je seveda kombinacija. Enako bi pa mogli tudi sumnjati, da se je naslanjala morda ona večja izgubljena epična pesem o ustanovitvi Šmarne gore na Valvazorjevo povest o krojaškem pomagaču in njegovem zakladu (XI, 160), katero je bilo treba seveda šele pesniško prestrojiti, jo primerno razširiti in opremiti, skratka umetniško prikrojiti. Tudi to je kombinacija. —

Da je pa Prešeren baš o Šmarni gori toliko pesnil, utegne tudi imeti svoje naravne razloge. Sigurno je bila Šmarna gora že tedaj Ljubljčanom, kakor je še dandanes, priljubljeno izletišče, in tudi naš pesnik je gotovo večkrat prihajal tja gori' ter z nedeljskimi izleti združeval obisk svojega strica Jakopa, ki je, poprej župnik v Borovnici, svoja zadnja leta (1831—1837) kot umirovljenec preživel na

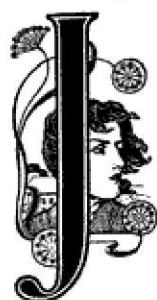
Šmarni gori!

Šmarni gori. — Okolica, dnevni dogodki in dožitki vzbujajo razmišljanje. — —

Če bi tedaj nemožnosti Dagarinovega kresa na ljubo tudi hoteli zanikati kedajšnjo eksistenco Prešernove tragedije in povesti »Nuna«, nekdašnja eksistenca večje epične pesmi o Šmarni gori je s Trstenjakovim pismom izpričana, kajti šestošolec Ferjan jo je prepisaval, prepis je bil predložen cenzuri, in cenzura je delo obsodila, da ne sme v javnost. — Ali je pesnik od cenzure zavrženo delo sam popolnoma uničil, kakor je bil storil s svojimi prvenci, katere je bil dal še na Dunaju Kopitarju v pregled? — (ef. Dun. Zv. V. 38. omnia incendio tradidi.) Kdo ve? —

Našim srednješolskim abiturientom.

Svetuje A. A.

Julija meseca se spet začno zapirati vrata naših srednjih šol, gimnazij in realk. »Naše« so te srednje šole le zato, ker stoje na slovenskem ozemlju; po svoji osnovi, po učnem jeziku so nam tuje. Mesečnik za narodno književnost in prosveto konstatuje zopet suho dejstvo, da ob začetku 20. stoletja Slovenci še nimamo niti ene slovenske srednje šole. Naši voditelji nam niso priborili dosedaj niti ene take šole! Tako životarimo dalje. Naša mladina se vzdaja v tujem jeziku, v tujem duhu. Ali se more, kdor je količkaj praktičen dušeslovec, čuditi, če je vse naše slovensko javno življenje tako klaverno? Nikjer ne vidimo nič harmoničnega, nikjer ne zaznamo pravega energičnega stremljenja k enotnemu smotru, k skupnemu idealu. Potapljamo se v malenkostih; naše najboljše moči se potrošajo v strankarskih prepirih. Kje so naši veliki ideali, naši višji kulturni cilji? Kje je zedinjena Slovenija? Kje je slovensko vseučilišče?

Stara šara! . . .

Koren zla tiči v tuji vzgoji naše mladine. Naši mladini se kvarita duh in značajo tujejezičnih šolah. No danes ne nameravamo dalje govoriti v tuji vzgoji na našem slovenskem ozemlju. Na nekaj čisto drugega bi radi opozorili naše srednješolske abituriente.

Vsa naša slovenska javnost je tudi zato tako malenkostna in brez velikih idealov, ker imamo premalo mož s širokim duševnim